

Põhjamaade ja Balti riikide alkoholipoliitika võrdlus

Valdkond	Eesti	Läti	Leedu	Soome	Rootsi	Norra	Island
Jaemüügi mudel	Eramüük tavakaubanduses	Eramüük tavakaubanduses	Eramüük tavakaubanduses; tanklates keelatud	Monopol (Alko), poodides osa jooke lubatud (kuni 8%)	Monopol (Systembolaget, alates 3,5%)	Monopol (Vinmonopolet, alates 4,7%)	Monopol (Vínbúðin, alates 2,25%)
Kaupluse müügiaeg	10.00–22.00	E–L 10.00–20.00, P 10.00–18.00	E–L 10.00–20.00, P 10.00–15.00	Jaemüük üle 2,8% 9.00– 21.00, Alko poed üldjuhul lühemalt	Monopoli kaudu, piiratud lahtiolekuajad	Monopol: üldiselt lühemad ajad, pühapäeval suletud	Monopol: üldiselt E–N 11–18, R 11–19, L 11– 18
Minimaalne ostuiga	18	18	20	18, üle 22% jookidel 20	20 Systembolagetis, 18 restoranis	18 kuni 22%, 20 üle 22%	20
Reklaam ja turundus	Lubatud ainult rangelt piiratud neutraalne tooteteave, välireklaamikeeld	Laialdased sisupiirangud, kohustuslik hoiatus ja välireklaami keeld	Täielik reklaamikeeld	Kangete jookide reklaamikeeld, lahjade ranged sisupiirangud ja sotsiaalmeedia piirangud	Range mõõdukuse nõue, ringhäälingukeeld ja väga piiratud reklaamisisu	Täielik reklaamikeeld	Täielik reklaamikeeld
Kättesaadavuse üldpilt	Balti võrdluses pigem leebem	Eestist rangem	Eestist rangem	Põhjamaaine tugev kontroll, aga 2024 tehti osaline liberaliseerimine	Põhjamaaine tugev kontroll	Põhjamaaine väga tugev kontroll	Põhjamaaine väga tugev kontroll
Eesti suhteline positsioon	Lähtepunkt	Eesti on müügiaegade osas leebem, turunduse osas veidi rangem	Eesti on ostuea, müügiaegade ja reklaami osas leebem	Eesti on selgelt liberaalsem	Eesti on selgelt liberaalsem	Eesti on väga palju liberaalsem	Eesti on väga palju liberaalsem

Aktsiisitasemed ja tarbimisenäitajad
Aktsiisivõrdlus näidistoodete põhjal

Riik	Õlu 5% 0,5 l	Vein 12% 0,75 l	Kange alkohol 40% 0,5 l	Allikas / märkus
Eesti	0.39 €	1.34 €	4.56 €	TEDB, 2026/01/01
Läti	0.24 €	1.00 €	3.91 €	TEDB, 2026/01/01
Leedu	0.32 €	2.22 €	6.26 €	TEDB, 2026/01/01
Rootsi	0.52 €	2.01 €	9.55 €	TEDB, 2026/01/01
Soome	0.92 €	3.79 €	11.26 €	TEDB, 2026/01/01
Norra	1.20 €	4.34 €	16.44 €	Skatteetaten 2026, euroks ümber arvestatud
Island	1.49 €	7.22 €	26.71 €	Skatturinn / seadus nr 96/1995, euroks ümber arvestatud

Tarbimine, 2015 vs viimane ametlik aasta

Oluline piirang: need on riikide enda seeriad. Metoodika ei ole täielikult ühesugune, eriti selles, kas näitaja hõlmab registreerimata tarbimist, reisilt toodud alkoholi või turistide mõju.

Riik	2015	Viimane aasta	Viimane näit	Muutus	Muutus %	Märkus metoodika kohta
Eesti	10.6	2024	10.7	+0.1	+1.4%	Kogutarbimine, turistide kaasaostud ja tarbimine Eestis jäetakse välja.
Läti	10.8	2024	12.0	+1.2	+11.1%	Registreeritud absoluutalkoholi tarbimine, ainult registreeritud tarbimine.
Leedu	14.0	2023	11.0	-3.0	-21.4%	Legaalne tarbimine. 2024 väärtust ei olnud ametlikus allikas veel avaldatud.
Soome	10.8	2024	8.3	-2.5	-23.1%	Kogutarbimine, sisaldab registreeritud ja hinnangulist registreerimata tarbimist.
Rootsi	9.17	2024	8.40	-0.77	-8.4%	Kogutarbimine, CAN Monitormätningarna, registreeritud ja registreerimata tarbimine.
Norra	5.97	2024	6.16	+0.19	+3.2%	Müügipõhine registreeritud tarbimine, ei sisalda tax-free ega turistide importi.
Island	7.66	2024	7.6	-0.1	-0.8%	Müügipõhine tarbimine, ei sisalda turistide, meeskondade ega duty free importi.

Miks peetakse tugevamat alkoholipoliitikat tõhusamaks?

WHO käsitleb alkoholi puhul kõige tõhusamate ja kulutõhusamate meetmetena niinimetatud best buy poliitikaid. Need ei ole juhuslikud piirangud, vaid rahvastiku tasandil toimivad meetmed, mille mõju on korduvalt tõendatud. Alkoholi puhul on [WHO kolm peamist best buy meedet](#) alkoholiaktsiisi tõstmine, alkoholi füüsilise kättesaadavuse piiramine ja alkoholi reklaami, sponsoriga ning turunduse keelamine või väga ulatuslik piiramine. [WHO SAFER-raamistik](#) rõhutab sama loogikat, ehk kõige suurema mõjuga on hinnapoliitika, kättesaadavuse piiramine ja turunduse kontroll.

Nende meetmete mõte on lihtne. Alkoholi ei ole tavaline kaup, mille kahju sõltub ainult üksikisiku valikutest, vaid selle tarbimist kujundavad väga tugevalt hind, nähtavus, lihtne kättesaadavus ja turundus. Kui alkohol on odavam, rohkemates kohtades müügil, pikemalt saadaval ja tugevamalt reklaamitud, siis ostetakse ja tarbitakse seda keskmiselt rohkem. Kui hind tõuseb, müügikohad ja müügiajad on piiratud ning turundus on rangelt ohjatud, siis langeb kogu tarbimine ja koos sellega vähenevad ka alkoholist põhjustatud haigused, vigastused, surmad ja sotsiaalsed kahjud. WHO peab just neid meetmeid seetõttu kõige kulutõhusamateks.

Põhjamaad näitavad suunda, Baltimaad arenevad

See on ka põhjus, miks Põhjamaade pikaajalist rahva tervisele keskenduvat alkoholipoliitikat peetakse kõigile eeskujuks ja parima praktika näiteks. Põhjamaade rangema alkoholipoliitika taga on põhimõte, et alkohol ei ole tavaline tarbekaup („no ordinary commodity“). Selle lähtekoha järgi ei tohiks alkoholi müügi korraldus lähtuda sellest, kuidas võimalikult palju müüa, vaid sellest, kuidas võimalikult palju kahju ära hoida. Põhjamaades kehtiv riiklik jaemüügi monopolisüsteemi mõte ongi võtta tugevamate jookide jaemüügist välja otsene kasumotiiv, piirata müügikohtade hulka, hoida lühemad müügiajad, tagada tugev vanusekontroll ja vältida agressiivset turundust ning hinnakonkurentsi. WHO on toonud ka esile, et [Põhjamaade mudeli üks keskne mõte](#) on just see, et tervisekahjud kaaluvad üles võimaliku müügikasumi.

Balti riikide kogemus toetab seda lähenemist samuti. [WHO Euroopa piirkonna 2023. aasta kokkuvõte](#) järeldeb, et alkoholi kontrollipoliitika, eriti maksustamine ja kättesaadavuse piiramine, vähendavad üldsuse tervist ja ebavõrdsust, samas kui poliitika nõrgendamine toob kaasa vastupidise mõju rahvatervisele. WHO on toonud [Leedu näiteks riigist](#), kus best buy poliitika rakendamine, hinnatõus, kättesaadavuse piiramine ja reklaamipiirangud, aitas kaasa suremuse vähenemisele ja rahvatervise paranemisele.

Läti hea näide selgitab, et alkoholipoliitika ei saa olla midagi sellist, mis tehakse ühe korra valmis ja siis jääb püsima muutumatul kujul. Kui turg on üles ehitatud kasumile, otsitakse pidevalt uusi viise, kuidas alkoholi võimalikult mugavalt, kiiresti ja atraktiivselt müüa. Just sellele reageerimiseks kehtestas [Läti 2025. aastast kaugmüügile reegli](#), et veebist või äpist ostetud alkoholi võib kliendile üle anda alles vähemalt kuus tundi pärast tellimuse esitamist. Meetme eesmärk oli vähendada impulssostet ja piirata seda, et alkohol muutuks sisuliselt kiirkullerkaubaks. Selle näite mõte on laiem. Kui regulatsioon ei arene koos turu uute müügiviisidega, hakkab ka varem rangem poliitika tasapisi nõrgenema. Seepärast ei tähenda tugev alkoholipoliitika ainult olemasolevate piirangute hoidmist, vaid ka valmisolekut neid ajakohastada, kui turg leiab uusi viise kättesaadavuse suurendamiseks.

Soovitused Eestile

Rahvusvaheliste institutsioonide soovitused Eestile on olnud selgelt ühesuunalised. WHO on oma [Eesti alkoholipoliitika rohelise raamatu hindamises](#) ja sellele järgnenud kokkuvõtetes soovitanud vähendada alkoholi taskukohasust aktsiisipoliitika kaudu, piirata kättesaadavust veelgi, tugevdada alkoholiprobleemide ravi- ja tugisüsteemi ning hinnata meetmete mõju järjepidevalt. Konkreetsemalt on WHO toonud välja vajaduse kaaluda müügikohtade tiheduse piiramist, müügiaegade edasist lühendamist, tanklamüügi keeldu, kohapealse tarvitamise aegade rangemat reguleerimist, müügilubade kehtestamist ja internetimüügi keelustamist.

[OECD on andnud Eestile](#) sisuliselt sama suunda toetava sõnumi, kuid rohkem hinnapoliitika ja majandusstiimulite vaates. [OECD on soovitanud tugevdada](#) alkoholi hinnapoliitikat, sidudes aktsiisimäärad inflatsiooni ja sissetulekute kasvuga, et alkohol ei muutuks ajas üha taskukohasemaks. Samuti on OECD rõhutanud, et Eesti peaks arvestama Läti hinnatasemega ja koordineerima poliitikat piirikaubanduse mõju vähendamiseks. Kokkuvõttes on rahvusvaheliste organisatsioonide sõnum olnud selge, Eesti alkoholipoliitika peaks liikuma tugevama, mitte liberaalsema suuna poole, eriti hinna, kättesaadavuse ja ravi valdkondades.

[European Observatory on Health Systems and Policies](#) võtab Eesti puhul sõnumi kokku nii, et senine alkoholipoliitika on küll aidanud tarbimist ja alkoholikahjusid vähendada, kuid järgmine samm peaks olema poliitika tugevdamine just seal, kus mõju on kõige suurem, ehk hinnas, kättesaadavuses ja ravi- ning tugisüsteemis. Nende kokkuvõttes tuuakse Eestile esile vajadus vähendada alkoholi taskukohasust, piirata müügikohti ja müügiaegu, kaaluda tanklamüügi ja internetimüügi keeldu ning jätkata meetmete mõju regulaarset hindamist.

*Lauri Beekmann, Põhjamaade ja Baltikumi alkoholi- ja narkopoliitika võrgustiku tegevjuht
Eesti tubaka- ja alkoholikahjude vähendamise koja juhatuse liige*